

คนจีนอพยพระลอกใหม่ ในลุ่มน้ำโขง

ASEAN Insight

● อธิญา ศิริผล / สุนิภา แยมภัท

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ภายใต้การสนับสนุนทุนวิจัย
สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

คอลัมน์ ASEAN Insight คราวนี้ ขอชวนคุยเรื่องปรากฏการณ์การเคลื่อนย้ายของคนจีนรุ่นใหม่ หลังทศวรรษ 1990 ที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานในเขตลุ่มน้ำโขง โดยเฉพาะ คนจีนที่เดินทางผ่านเส้นทางบก สาย R3A ภายใต้โครงการสี่เหลี่ยมเศรษฐกิจเชื่อมต้อจีน-ลาว-ไทย เข้ามายังชายแดนไทย-ลาว และทดลองตั้งหลักแหล่งทำมาหากินในเขตห้วยทราย แขวงบ่อแก้ว สปป. ลาว

จากการสำรวจเบื้องต้นพบว่า ในช่วงไม่เกิน 10 ปีที่ผ่านมา พวกเขาเริ่มมีรูปแบบงานและอาชีพแตกต่างกันอย่างน้อยสี่กลุ่ม คือ กลุ่มแรก เป็นนักลงทุนขนาดกลาง ในกิจการพัฒนาที่ดิน ทำโรงงาน รับเหมาก่อสร้าง เช่น ถนน อาคาร ตึก และลงทุนทำสวนยางพารา/สวนเกษตร เพื่อส่งกลับไปขายยังประเทศจีน

กลุ่มที่สอง คือ แรงงานกรรมกรก่อสร้างหรือรับจ้างรายเดือนให้ร้าน/บริษัทจีนในลาว กลุ่มที่สาม คือ คนจีนที่เช่าที่ดินคนลาวทำเกษตร ปลูกผัก เลี้ยงปลา เลี้ยงไก่ และกลุ่มสุดท้าย คือ ผู้ค้ารายย่อย ขายปลีกและส่งสินค้าจีน ตั้งร้านค้าอยู่ในและนอกตลาดจีน สำหรับคนในสามกลุ่มหลังส่วนใหญ่จากบ้านเกิดในจีนมาทำการค้า ทำเกษตร และแรงงาน เพราะในจีนหางานยาก มีแรงงานและการแข่งขันทางการค้าสูง บางคนมองหางานอิสระ ดูโอกาสในที่ใหม่ แต่ ทั้งสี่กลุ่มนี้ส่วนใหญ่มาจากจีนตอนใต้และตะวันออกเฉียงใต้ เช่น มณฑลหูหนาน ยูนนาน อานฮุย เจ้อเจียง เจียงซี ฉงชิ่ง เซฉวน

ความน่าสนใจของการเคลื่อนย้ายของกลุ่มคนจีนระลอกใหม่หลังทศวรรษ 1990 เข้าสู่ลุ่มน้ำโขง ก็คือ ข้อถกเถียงที่ว่า เป็นไปได้หรือไม่ที่รัฐบาลจีนอาจใช้การเคลื่อนย้ายของคนจีนรุ่นใหม่เป็นตัวเปิดทางและผกาดเป็นผู้มีอิทธิพลทางเศรษฐกิจของโลก ถ้าถามเช่นนี้ชี้ชวนให้มองภาพรวมการเคลื่อนย้ายของคนจีนรุ่นใหม่เหล่านี้ ซึ่งพบว่า ไม่ได้เกิดขึ้นในขนาดเนี้ยท่านั้น แต่กลับเกิดขึ้นทั่วโลก เช่น แอฟริกา รัสเซีย ยุโรปตะวันออก ด้วยแรงจูงใจทางเศรษฐกิจเป็นสำคัญ

อย่างไรก็ตาม สำหรับคนจีนย้ายถิ่นระลอกใหม่เข้าสู่เขตลุ่มน้ำโขงในช่วงหลังทศวรรษ 1990 อาจมีบริบทเงื่อนไขเฉพาะที่เกิดขึ้นในจีนและบริเวณชายแดนในความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับประเทศลุ่มน้ำโขง ซึ่งในที่นี้ อาจพิจารณาได้ 4 เงื่อนไขหลัก คือ เงื่อนไขแรก คนจีนย้ายถิ่นระลอกใหม่เหล่านี้เป็นผลทางอ้อมของนโยบายปฏิรูปเศรษฐกิจของจีนตั้งแต่สมัยเติ้ง เสี่ยวผิง ผู้นำสูงสุดแห่งสาธารณรัฐประชาชนจีนมีนโยบายเปิดประเทศออกสู่ภายนอก

แม้ว่า การปฏิรูปเศรษฐกิจจะช่วยทำให้ประเทศจีนเติบโตและขยายตัวอย่างรวดเร็ว แต่ก็พบว่า เกิดปัญหาสังคมตามมาอย่าง

มากมาย โดยเฉพาะปัญหาคนอพยพเข้าเมืองและไม่สามารถหางานทำได้ในเมืองใหญ่ของคนกลุ่มต่างๆ เช่น กลุ่มคนจีนในเขตชนบท ที่มักเป็นกลุ่มแรงงานไร้ที่ดินทำกิน ยากจนในแผ่นดินจีน ไม่สามารถทำการเกษตรหรือหางานทำได้ในเขตชนบท หรือกลุ่มแรงงานตกงานจากการยุบควบกิจการของรัฐวิสาหกิจจีนจำนวนมาก จนต้องอพยพเข้าสู่เขตเมืองใหญ่ ของจีนที่มีทั้งอพยพเข้าเมืองเพื่อหางานทำชั่วคราว บางคนอาจไปๆมาๆ บางคนอาจหาที่อยู่ถาวร

เงื่อนไขที่สอง นโยบายส่งออกคน-ทุนจีนออกนอกประเทศจีน นโยบายนี้ต่อเนื่องกับนโยบายปฏิรูปเศรษฐกิจของจีนตั้งแต่ปลายทศวรรษ 1980 ที่รัฐบาลจีนต้องการพัฒนาประเทศตามนโยบายโครงการสี่เหลี่ยม (เกษตรกรรม อุตสาหกรรม การทหาร วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี) รัฐบาลจีนจึงมีนโยบายเปิดกว้างต่อ

การเดินทางออกนอกประเทศมากขึ้น ด้วยการทำให้การออกหนังสือเดินทางง่ายและสะดวกมากขึ้น ลดขั้นตอนและความยุ่งยากเดิมๆ โดยเฉพาะในกลุ่มผู้มีการศึกษา นักศึกษา นักวิชาการ นักวิทยาศาสตร์ เพื่อเปิดโอกาสให้กลุ่มคนเหล่านี้ออกไปร่วมกับสถาบันวิชาการต่างประเทศเพื่อหาความรู้ และขยายความสัมพันธ์กับโลกภายนอกมากขึ้น กับประเทศกลุ่มอุตสาหกรรม

ช่วงหลังทศวรรษ 2000 ที่ผ่านมาเนือง ที่จะพบว่ารัฐบาลจีนส่งเสริมทั้งคน-ทุนเงินออกไปข้างนอกมากขึ้นด้วยการเน้น “นโยบายก้าวออกไป” ของทุนและคนจีนไปทำธุรกิจต่างๆ นอกประเทศจีน ซึ่งรัฐบาลจีนได้ออกมาตรการสำคัญ เน้นการอำนวยความสะดวกด้านต่างๆ ให้แก่ภาคธุรกิจ และนักลงทุนจีนให้ออกไปยังต่างประเทศ เช่น การอนุมัติโครงการที่รวดเร็วขึ้น การสนับสนุนข้อมูลเชิงเศรษฐกิจมหภาคให้แก่ภาคธุรกิจ การสนับสนุนทางการเงิน หาแหล่งทุนอนุมัติสินเชื่อให้การอุดหนุนทางการเงินแก่บริษัทต่างๆ ที่ไปลงทุนในการเข้าซื้อกิจการต่างๆ ในต่างประเทศ หรือลด

ภาษีที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น

เงื่อนไขที่สาม การรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจของภูมิภาคลุ่มน้ำโขงด้วยการเชื่อมโยงเงินกับภูมิภาคลุ่มน้ำโขงผ่านชายแดนทางบก แสงสว่างทางเปิดใช้เส้นทางคมนาคมร่วมกันระหว่าง 4 ประเทศ คือ จีน ไทย ลาว พม่า ในเขตลุ่มน้ำโขงตอนบน จากมณฑลยูนนานทางตอนใต้ของจีน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือของพม่า จนถึงตอนบนของไทยและลาว โดยแต่ละประเทศต่างเปิดชายแดนให้เชื่อมโยงถึงกันเพื่อผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ มีการสร้างโครงข่ายระบบคมนาคมขนส่ง และเปิดระบบเศรษฐกิจแบบตลาดเพื่อตอบรับการเติบโตทางเศรษฐกิจระหว่างสี่ประเทศดังกล่าว

ผลจากการรวมกลุ่มภูมิภาคลุ่มน้ำโขงได้ทำให้พื้นที่ชายแดนของแต่ละประเทศที่เดิมต่างมีนโยบายชายแดนและกฎกติกาการข้ามแดนที่เข้มงวดกวดขัน กลับยืดหยุ่นผ่อนปรนมากขึ้น ทำให้การข้ามแดนสะดวกรวดเร็วขึ้นเพื่อตอบรับการเชื่อมโยงกันของภูมิภาค ในกรณีของรัฐบาล

จีนกับลาวพบว่า ได้สร้างความยืดหยุ่นให้เกิดขึ้นกับการเคลื่อนย้ายคนจีนออกนอกประเทศเข้าสู่ลาวตั้งแต่ปี ค.ศ. 1992 ภายหลังที่เพิ่ง เสียวมิงมีนโยบายเปิดชายแดนเชื่อมต่อกับประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

เงื่อนไขสุดท้าย นโยบายอำนาจละมุน (Soft power) ของรัฐบาลจีนที่มีต่อรัฐบาลลาว ในฐานะยุทธศาสตร์และนโยบายต่างประเทศของรัฐบาลจีนต่อประเทศต่างๆ ในยุคคอมมิวนิสต์ พบว่า รัฐบาลจีนเน้นให้ความช่วยเหลือหลากหลายด้าน ทั้งการลงทุน เงินบริจาค เงินช่วยเหลือ เงินสนับสนุนแบบให้เปล่า ตลอดจนให้ความช่วยเหลือด้านเทคโนโลยี ความรู้ความชำนาญต่างๆ เพื่อช่วยพัฒนาประเทศ เช่น ในลาว โรงพยาบาลในเมืองใหญ่ได้รับการสนับสนุนทั้งเงินทุนก่อสร้างจากรัฐบาลจีน และยังส่งแพทย์ พยาบาลและผู้เชี่ยวชาญมากมายมาช่วยเหลือ ตลอดจนยังส่งคน

ลาวไปฝึกอบรมที่ประเทศจีนอีกมากมาย

ผลของอำนาจละมุนของจีนต่อลาวผ่านการให้ความช่วยเหลือเหล่านี้ สำหรับรัฐบาลจีนแล้วได้ประโยชน์ทั้งทางการเมืองและเศรษฐกิจ คือความรู้สึกดีเพิ่มมากขึ้นต่อภาพพจน์ของประเทศจีน ที่ทำให้ง่ายต่อการขับเคลื่อนของบริษัทจีนในการทำธุรกิจมากขึ้นในเวลาต่อมา

แต่สิ่งที่น่าสนใจไปกว่า ก็คือ สำหรับคนจีนแล้ว วิธีคิดเรื่อง “ผู้สร้างอารยธรรมและการพัฒนา” ให้แก่ที่ใหม่ และ “เลือดผู้รักชาติ” กำลังกลายเป็นแนวทางใหม่ๆ ที่เกิดขึ้นในหมู่ของคนจีนอพยพรุ่นใหม่ ทั้งรัฐบาลจีนเองก็พยายามจะให้ภาพผ่านสื่อของรัฐบาลจีน เช่น สถานีโทรทัศน์ CCTV ที่ออกอากาศผ่านดาวเทียมในต่างประเทศในช่วงหลังทศวรรษ 2000 รณรงค์ให้เห็นภาพว่า กลุ่มผู้อพยพใหม่ชาวจีนเหล่านี้เปรียบเสมือนผู้รักชาติที่จะให้การสนับสนุนต่อบ้านเกิด ทำให้เครือข่ายของจีนโพ้นทะเลเข้มแข็ง สร้างเศรษฐกิจจีนให้เจริญก้าวหน้า และจะกลับมาพัฒนาบ้านเกิด

จากแนวทางของรัฐจีนเช่นนี้ สะท้อนให้เห็นชัดจากกรณีลูกหลานคนจีนโพ้นทะเลที่เรียกกันว่า หัวยี้ เริ่มทยอยกลับไปลงทุนทางเศรษฐกิจ ธุรกิจ

หรือทางสังคมวัฒนธรรมในจีน กลุ่มชาวจีนโพ้นทะเลช่วยบริจาคเงินให้โครงการ “ความหวัง” ไปสร้างโรงเรียนในแหล่งพื้นที่ยากจนในจีน ในอีกทางหนึ่ง คนจีนรุ่นใหม่ก็ออกมา เช่น คนจีนรุ่นใหม่ที่มีที่ช่วยทราย ป่อแก้วในลาว ก็มองตนเองเป็น “ตัวแทนใหม่แห่งการพัฒนา” ที่จะนำพามากซึ่งความสำเร็จให้แก่ประเทศลาว

รวมไปถึงถึงกลุ่มคนหนุ่มสาวจีนรุ่นใหม่ ที่เรียกตัวเองว่า “อาสาสมัคร” พวกเขาได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลจีนให้ออกมาทำงานต่างๆ นอกบ้าน เช่น กลุ่มเยาวชนอาสาสมัครชาวจีนที่เข้ามาช่วยเรื่องการศึกษา สอนภาษาจีน สอนกีฬา การแพทย์ เกษตร และอื่นๆ ก็มองตัวเองในฐานะ “ผู้ให้การพัฒนา” แก่ประเทศในลุ่มน้ำโขงทั้งสิ้น วิธีคิดแบบผู้รักชาติ นำพาอารยธรรมดีงามไปให้คนอื่นที่รัฐบาลจีนพยายามสร้างให้แก่ผู้คนของเขา ช่างน่าสนใจอย่างยิ่ง

...มองเห็นปรากฏการณ์และวิธีคิดเบื้องหลังเช่นนี้แล้ว ประชาคมอาเซียนจะเตรียมรับมือกับเรื่องนี้เอาไว้อย่างไร...